

UNAPREĐENJE ZDRAVLJA I BEZBEDNOSTI NA RADU

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY IMPROVING

NENAD MARKOVIĆ

Fakultet za menadžment, Novi Sad

IVAN ŠĆEPANOVIĆ

Fakultet za menadžment, Novi Sad

RADOVAN VLADISAVLJEVIĆ

Fakultet za menadžment, Novi Sad

Rezime: Pravo na bezbednost i zdravlje na radu je osnovno ljudsko pravo zajamčeno Ustavom Republike Srbije. Bezbednost i zdravlje na radu je multisektoralno rešavanje problema zaštite - bezbednosti, zdravlja i dobrobiti ljudi koji su u radnom odnosu. Razni projekti i programi EU vezani za bezbednost i zdravlje na radu imaju za cilj da podstiču na bezbedno radno okruženje i zaštitu svih članova društva na koje negativno radno okruženje može da utiče. U EU, države članice imaju obavezu da obezbede osnovne pravne zahteve koji se odnose na bezbednost i zdravlje na radu i da uvedu instrumente kojima se obezbeđuje kontrola da su ti zahtevi ispunjeni. U mnogim zemljama EU, postoji dobra saradnja između poslodavca i organizacija radnika da se obezbede dobre performanse. Srbija se još uvek suočava sa izazovom podizanja OHS standarda. U zemljama zapadnog Balkana, poslodavci i zaposleni imaju različite stavove u vezi OHS. Radnici to vide kao način za bolju novčanu naknadu za naporan rad u opasnim uslovima, dok se poslodavci zalažu samo da obezbede pravne okvire. Ne postoje zakoni o naknadi za radnike izložene opasnim i napornim uslovima rada. Ali generalno za sve, svest o zdravlju i bezbednosti je veoma loša. U našoj zemlji ne postoji referentna ustanova koja bi delovala kao spona između svih ciljnih grupa.

Ključne reči: zdravlje, bezbednost na radu

Abstract: Safety and health at work are a fundamental human rights guaranteed by the Republic of Serbia Constitution. Safety and Health at Work is a multi-disciplinary problem solving protection - safety, health and welfare of the employee. Various EU projects and programs related to safety and health at work aims to promote a safe working environment and protection of all members of society to which a negative work environment can influence. EU member states are obliged to provide basic legal requirements relating to safety and health at work and to introduce instruments to ensure that these control requirements are fulfilled. In many EU countries, there is good cooperation between employers and workers organizations. Serbia still faces the challenge of raising Occupational health and safety standards (OHS). In the Western Balkans, employers and employees have different views on OHS. Employees see it as a way to better compensation for hard work in dangerous conditions, while employers argue only providing the legal framework. There are no laws on compensation for workers exposed to hazardous and strenuous conditions. But in general for all, the awareness of health and safety is very poor. In our country there is no institution that acted as a liaison between all target groups.

Keywords: occupational health, occupational safety

1. UVOD

Studije sprovedene u Velikoj Britaniji, pokazuju da:

- ukupni troškovi koji nastaju kao rezultat povreda na radu, gubitka zdravlja usled uslova na radu, kao i događaja koji su naneli fizička oštećenja, a koji su mogli biti izbegnuti, iznosi oko 5-10% od ukupnog profita organizacija,
- troškovi usled akcidentnih situacija su bili viši za 8-36 puta nego odštete osiguranja.

Po proceni Međunarodne organizacije rada, 2,2 miliona ljudi godišnje umire zbog loših uslova na radnom mestu, odnosno svakih 15 sekundi umire jedan radnik

Osim ličnih tragedija velike su i štete na državnom nivou, jer se za saniranje posledica stradanja na radnom mestu u svetu troši između 4- 5 % BDP-a.

Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu (u daljem tekstu Zakon) uređuje sprovođenje i unapređivanje bezbednosti i zdravlja na radu lica koja učestvuju u radnim procesima, kao i lica koja se zateknu u radnoj okolini, radi sprečavanja povreda na radu, profesionalnih oboljenja i oboljenja u vezi sa radom.

Ovim zakonom su uređena prava i obaveze poslodavaca i zaposlenih, način organizovanja poslova bezbednosti i zdravlja na radu, evidentiranje, saradnja i izveštavanje, nadzor, kaznene odredbe i drugo.

Izraz Bezbednost i zdravlje na radu je definisan u članu 4. stav 1. tačka 4. i glasi: *Bezbednost i zdravlje na radu jeste obezbeđivanje takvih uslova na radu kojima se, u najvećoj mogućoj meri, smanjuju povrede na radu, profesionalna*

oboljenja i oboljenja u vezi sa radom i koji pretežno stvaraju pretpostavku za puno fizičko, psihičko i socijalno blagostanje zaposlenih.

Poslodavac odlučuje o načinu organizovanja poslova za bezbednost i zdravlje na radu u zavisnosti od:

- 1) tehnološkog procesa,
- 2) organizacije, prirode i obima procesa rada,
- 3) broja zaposlenih koji učestvuju u procesu rada,
- 4) broja radnih smena,
- 5) procenjenih rizika,
- 6) broja lokacijski odvojenih jedinica,
- 7) vrste delatnosti.

Prilikom inspekcijskog nadzora Instituta uočene su sledeće pojave:

- da poslodavac zaposlenog nije osposobio za bezbedan i zdrav rad,
- da je poslodavac doneo akt o proceni rizika, a da zaposlene nakon toga, postupkom osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad, nije upoznao sa svim vrstama rizika i konkretnim merama za bezbednost i zdravlje na radu, u skladu sa istim,
- da je poslodavac odredio zaposlenom da obavlja poslove na više radnih mesta, a da zaposlenog nije osposobio za bezbedan i zdrav rad na svakom od tih radnih mesta,
- da poslodavci, kod kojih to zahtevaju tehnološki procesi, dodatno osposobljavanje zaposlenih ne vrše putem obaveštenja, instrukcija ili uputstava u pismenoj formi,
- da zaposleni koji na osnovu sporazuma ili ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji, obavljaju rad kod drugog poslodavca nisu osposobljeni za bezbedan i zdrav rad od strane tog poslodavca i
- da poslodavci u propisanu evidenciju o osposobljavanju zaposlenih za bezbedan i zdrav rad (Obrazac 6) ne unose sve propisane podatke.

Uvidom u evidenciju o osposobljavanju zaposlenih za bezbedan i zdrav rad, utvrđeno je da Obrazac 6 ne sadrži razloge izvršenog osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad, a koji su tačno definisani članom 8. st.2. Pravilnika o evidencijama u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu. Takođe, utvrđeno je da se evidencija ne popunjava ispravno, jer u delu gde se nalaze rizici sa kojima je zaposleni upoznat prilikom osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad, kao i kod konkretnih mera za bezbedan i zdrav rad, lice za bezbednost i zdravlje na radu navodi da su rizici i mere u skladu sa aktom o proceni rizika koje je doneo poslodavac, ne navodeći koji su to konkretni rizici i konkretne mere za otklanjanje istih.

Inspekcijskim nadzorima utvrđeno je da postoje slučajevi da poslodavci nisu vršili periodične provere osposobljenosti za bezbedan i zdrav rad zaposlenih koji rade na radnom mestu sa povećanim rizikom (a ovo iz

razloga što rok utvrđen aktom nije istekao, jer je uglavnom propisan rok na period od 3 godine). Dodatni problem je, što su poslodavci aktom o proceni rizika utvrdili samo rok periodičnosti provere osposobljenosti za bezbedan i zdrav, a nisu utvrdili način i postupak periodične provere osposobljenosti za bezbedan i zdrav rad.

Generalno, još uvek se kao problem javlja činjenica da se osposobljavanje zaposlenih za bezbedan i zdrav rad shvata na formalan način, bez suštinskog upuštanja u sve opasnosti i štetnosti koje se pri obavljanju određenih poslova javljaju, jer poslodavci i zaposleni još uvek ne shvataju u punoj meri koliko je bitno pravilno i potpuno osposobljavanje zaposlenih za bezbedan i zdrav rad. Naročito, nedostaje praktično osposobljavanje zaposlenih za bezbedan i zdrav rad i veza aktivnosti poslodavca oko osposobljavanja zaposlenih sa aktom o proceni rizika.

EDUKACIJA I STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE

Mnogi poslodavci danas doživljavaju obavezu pripreme dokumentacije iz oblasti BZR kao još jedan izdatak nametnut od strane države pošto nisu shvatili suštinu i značaj preduzimanja mera iz ove oblasti, kao i značaj akta o proceni rizika, već su samo formalno sprovedili propisanu proceduru smatrajući da su na taj način izvršili zakonsku obavezu.

Menjanje stavova prema pitanjima zdravlja i bezbednosti na radu uključuje, između ostalog, jačanje svesti, posebno nosioca aktivnosti u sprovođenju politike BZR, i obezbeđuje da se pravila koja se odnose na informisanje o rizicima i obuku za bezbedan i zdrav rad primenjuju u potpunosti i efektivno. Uporedo se razvija i svest o uticaju preduzetih aktivnosti u ekonomskom smislu koje se ogledaju u smanjenju ukupnih troškova incidenata, apsentizma i tereta oboljevanja (troškovi lečenja i hospitalizacije) Uz to, poštovanjem osnovnih odredbi Zakona o BZR-u, štiti se najveće bogatstvo i resurs svake države, ljudski život.

Neuspesi u otklanjanju incidenata doveli su do uspostavljanja novih pristupa u menadžmentu zdravljem i bezbednošću na radu, najčešće kroz značajno oslanjanje na sistemske pristupe. Važnost menadžmenta zdravljem i bezbednošću na radu je istakla potrebu izrade specijalizovanih istraživanja, kako baznih tako i primenjenih, koji su od presudnog značaja za poboljšanje znanja o zdravlju i bezbednosti na radu, za opisivanje situacija izloženosti rizicima, za identifikaciju uzroka i efekata i za koncipiranje preventivnih rešenja i inovativnih tehnologija .

U ovom trenutku ne postoji sistemski pristup edukaciji koji bi svim zainteresovanim stranama obezbedio potreban nivo osposobljenosti za praktično obavljanje poslova u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu. Iz tog razloga javlja se potreba za osnivanjem jedinstvenog **CENTRA ZA EDUKACIJU** koji bi i praktično predstavljao instituciju iz koje bi se direktno sprovodila

Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji.

CILJEVI OSNIVANJA CENTRA ZA EDUKACIJU

Osnovni cilj osnivanja CENTRA ZA EDUKACIJU (u daljem tekstu Centar) je osposobljavanje menadžera za primenu naučnih i stručnih dostignuća u oblasti inženjerstva zaštite na radu i rešavanje problema bezbednosti u organizacijama.

Posebni ciljevi osnivanja Centra su sticanje znanja i veština za:

- Analizu i ocenu profesionalnog rizika,
- Analizu uzročno posleđičnih događaja i rešavanje problema u sistemu bezbednosti i zaštite zdravlja radnika,
- Pregled i ispitivanje opreme za rad u pogledu bezbednosti,
- Ispitivanje uslova radne sredine,
- Projektovanje i upravljanje kvalitetom radne sredine,
- Razvoj i primenu metodologija, alata i procedura u upravljanju sistemom zaštite,
- Nadzor u sistemu zaštite,
- Strateško planiranje i razvoj sistema zaštite,
- Inovacione aktivnosti i timski rad,
- Permanentno obrazovanje i razvoj sistema znanja u oblasti zaštite na radu
- Iniciranje aktivnosti na implementaciji sistema upravljanja zaštitom zdravlja i bezbednošću na radu u skladu sa zahtevima Standarda OHSAS 18001:2007.
- Izrada akta o proceni rizika je zakonska obaveza kojom se procenjuju rizici radnog mesta i radne okoline. Implementacijom standard OHSAS 18001 organizacija na najbolji način upravlja identifikovanim rizicima. Ovo proizilazi iz zahteva standarda sa stalnim praćenjem i merenjem učinaka OHSAS obuke kadrova je jedna od najvažnijih pretpostavki za funkcionisanje sistema upravljanjem i zaštitom zdravlja i bezbednošću na radu. Standard 18001:2007 predviđa zahtevom za obuku kadrova u tački 4.4.2 osposobljavanje svih zaposlenih osoba pod upravom organizacije, za poslove koji mogu uticati na zdravlje i bezbednost na radu

DELATNOST CENTRA

Centar za edukaciju u oblasti zdravlja i bezbednosti na radu, politikom koja je zasnovna na preventivnim pristupima, treba da doprinese stvaranju istinske kulture prevencije rizika koja podrazumeva podizanje svesti na svim nivoima organizovanja rada (poslodavaca i zaposlenih) u smislu promocije procene profesionalnih

rizika, što se postiže vaspitanjem, obrazovanjem i drugim vrstama edukacije. Navedene aktivnosti treba da doprinesu stvaranju zdravog radnog okruženja što podrazumeva povećanje znanja svakog pojedinca o rizicima.

Zadatak centra je da stvori pristup koji je istovremeno i globalan i preventivan koji promoviše dobrobit na radu, a ujedno prevazilazi granice obične prevencije specifičnih rizika. Polazeći od činjenice da obrazovanje iz oblasti bezbednosti i zdravlja na radu ne počinje ulaskom u svet rada, već ono treba da bude integrisano u nastavne programe obrazovanja od nivoa osnovnog do visokog obrazovanja, zadatak Centra je da kroz međuinstitucionalnu saradnju posebno sa Ministarstvom prosvete stvori preduslove za ovu aktivnost. Ministarstvo prosvete ima važnu ulogu u stvaranju uslova na projekciji obrazovnih potreba i podizanju nivoa obrazovanja i stručnosti radne snage (usavršavanje i inoviranje modela obrazovnih programa, uvođenje novih programa različitih organizacionih modela, načina i saradnje profesionalne prakse u preduzećima/privrednim društvima, a na osnovu ugovora o partnerstvu između škola i privrednih subjekata). Uloga centra je da koordinira ovu saradnju i doprinese kreiranju najkorektnijih nastavnih programa.

KONSALTING

- saveti poslodavcu u planiranju, izboru, korišćenju i održavanju sredstava za rad, opasnih materija i sredstava i opreme za ličnu zaštitu;
- saveti kod opremanja i oblikovanja radnog mesta u cilju obezbeđivanja bezbednih i zdravih uslova rada;
- učešće u uspostavljanju sistema BZR u skladu sa novim propisima;
- pružanje pomoći kod rešavanja problema iz oblasti BZR;
- pružanje stalne konsultativne usluge iz oblasti BZR.
- Softverska podrška poslovima bezbednosti i zdravlja na radu,
- Pravna podrška poslodavcima u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu,
- Izrada pravilnika o pravima, obavezama i odgovornostima u oblasti BZR,
- Izrada programa obuke za bezbedan i zdrav rad,

EDUKACIJA

- Osposobljavanje zaposlenih za bezbedan i zdrav rad, posebno predstavnika zaposlenih i članova odbora za BZR.
- Priprema za polaganje stručnog ispita u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu,
- Seminari, savetovanja i stručne rasprave po pitanjima bezbednosti i zdravlja na radu,
- Radionice za procenu rizika,

- Edukacija menadžera u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu,
- Obuka za korišćenje sredstava lične zaštite,
- Obuka lica koja rukuju opasnim materijama,
- Obuka viljuškarista za bezbedan rad,
- Osposobljavanje zaposlenih za pružanje prve pomoći,
- Obuka za rad u opasnim zonama,
- Upoznavanje sa savremenim sredstvima lične zaštite i opremom za reagovanje u akcidentnim situacijama.

TRENINZI

- Savremene kompanije sve češće primenjuju "outsourcing" za poslove treninga i razvoja svojih zaposlenih. Analiza potreba zaposlenih za treningom,
- Izrada godišnjeg trening plana (templejt za trening plan),
- Organizacija i održavanje treninga,
- Evaluacija treninga,
- Evidentiranje treninga (templejti za zapise o treningu),
- Formiranje trening baze.
- Trening za interne trenere.

KURSEVI

Centar bi za početak sprovodio sledeće kurseve:

Kurs za osposobljavanje lica za BZR

Tim za edukaciju centra realizovao bi kurseve za osposobljavanje lica za bezbednost i zdravlje na radu i pripremu kandidata za polaganje stručnog ispita pred komisijom Ministarstva za rad i socijalnu politiku. Kurs je namenjen prvenstveno licima koja će profesionalno obavljati poslove bezbednosti i zdravlja na radu kod poslodavca.

Program kursa u potpunosti pokriva sadržaj "Programa o polaganju stručnog ispita o praktičnoj osposobljenosti lica za obavljanje poslova bezbednosti i zdravlja na radu i poslova pregleda i ispitivanja opreme za rad i ispitivanja uslova radne okoline".

Edukacija menadžera u oblasti BZR

Stanje BZR je direktna posledica sposobnosti menadžera da upravljaju rizicima.

Nesporna je činjenica da menadžeri u Srbiji nisu dovoljno edukovani za utvrđivanje politike i ciljeva u oblasti BZR i nedovoljno razumeju profitnu logiku preventivnog ulaganja u bezbedne i zdrave uslove rada.

Centar bi za menadžere osmislio kratak kurs u trajanju od 3 časa.

Po pozivu, instruktori bi dolazili kod poslodavaca sa kratkom prezentacijom iz oblasti:

1. Standardi Evropske Unije u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu;
2. Prava, obaveze i odgovornosti poslodavca prema važećim zakonima;

3. Odlučivanje o načinu i postupku izrade akta o proceni rizika u preduzećima;
4. Menadžment rizikom;
5. Ekonomski aspekti ulaganja u bezbedan i zdrav rad kod poslodavaca;

NAUČNO-ISTRAŽIVAČKI RAD U OBLASTI BZR

Naučno istraživanje je veoma značajna aktivnost pošto pruža argumente i dokaze na kojima se moraju bazirati odluke uključene u politiku BZR. Prioriteti istraživanja će se određivati u skladu sa aktuelnim potrebama u ovoj oblasti, a svakako treba da uključe psiho-socijalna pitanja, nove rizike, upravljanje rizicima i sl.

VISOKO OBRAZOVNE USTANOVE

Fakulteti

1. Fakultet bezbednosti – Beograd - Katedra studija civilne zaštite i zaštite životne sredine, Beogradski univerzitet
2. Fakultet tehničkih nauka - Novi Sad - Inženjerstvo zaštite na radu, Univerzitet u Novom Sadu
3. Fakultet zaštite na radu - Zaštita radne i životne sredine, Univerzitet u Nišu
4. Fakultet tehničkih nauka - Kosovska Mitrovica - Inženjerstvo zaštite životne sredine i zaštite na radu

Visoke škole strukovnih studija

Beograd

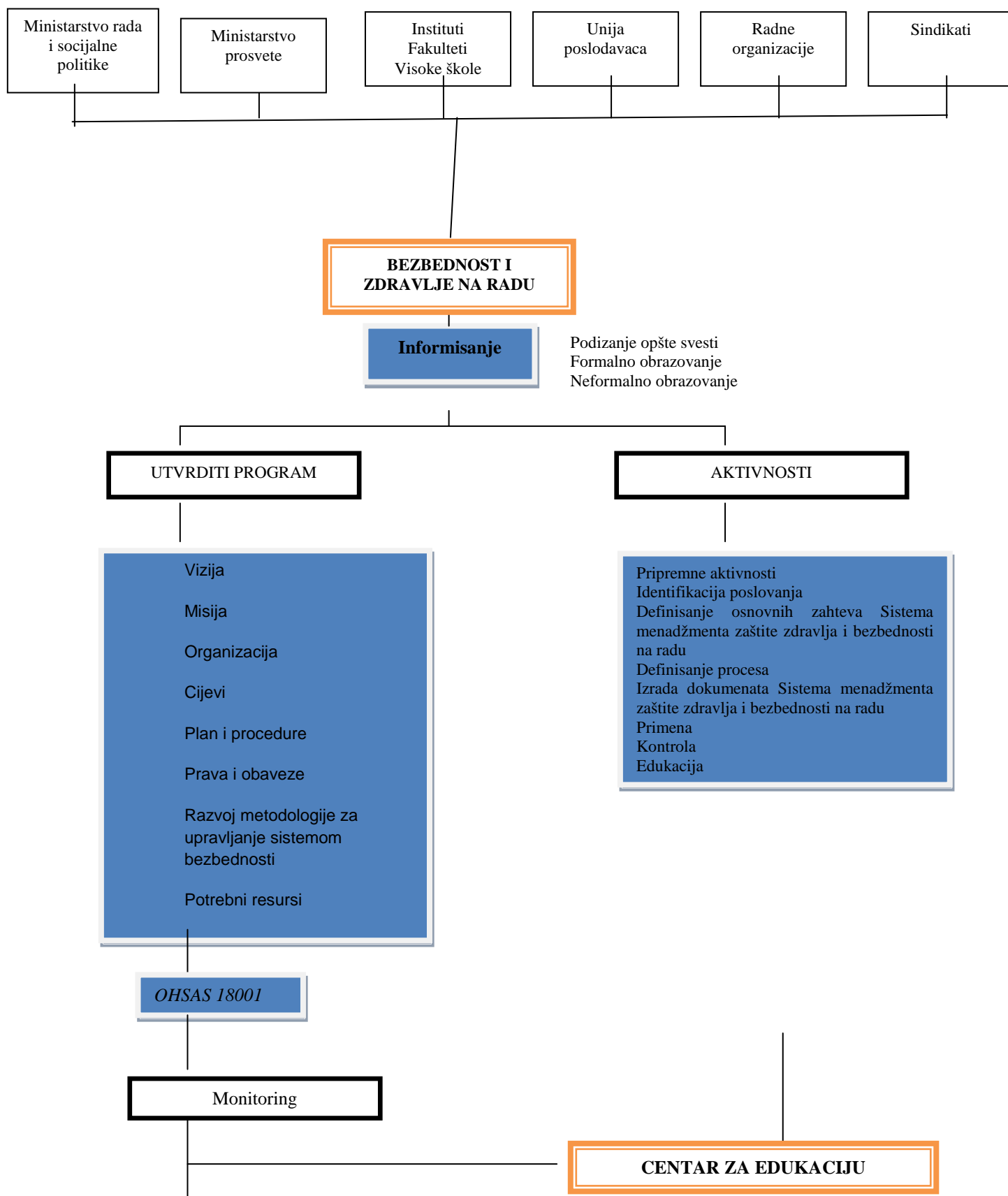
1. Tehnikum Taurunum Visoka inženjerska škola strukovnih studija u Beogradu
2. Visoka škola strukovnih studija - BEOGRADSKA POLITEHNIKA

Novi Sad

1. Visoka tehnička škola strukovnih studija

Užice

1. Visoka poslovno-tehnička škola strukovnih studija

Šema 1. Funkcionisanje Centra za edukaciju

OČEKIVANI EFEKTI

Sticanje profesionalnih kompetencija za:

- Procenu profesionalnog rizika,
 - Upravljanje raspoloživim resursima u sistemu bezbednosti i zaštite zdravlja,
 - Izradu izveštaja o stanju bezbednosti i zaštite zdravlja,
 - Izradu planova i tehničke dokumentacije zaštite na radu,
 - Izradu normativnih akata iz oblasti zaštite na radu,
 - Nadzor u oblasti bezbednosti i zaštite zdravlja,
 - Ekspertizu nezgoda, povreda, udesa i veštačenja,
 - Obrazovanje i upravljanje znanjem iz oblasti zaštite,
 - Obučavanje, profesionalnu selekciju i razvoj veština za bezbedan rad,
- Uspostavljanje i razvoj integrisanog sistema menadžmenta,
 - Razvoj metodologije, metoda i procedura za upravljanje sistemom bezbednosti,
 - Organizovanje i rukovođenje sistemom zaštite,
 - Razvoj metoda koji integrišu performanse bezbednosti u ciljeve menadžmenta i produktivnost organizacije,
 - Primenu informacionih tehnologija u inženjerstvu zaštite na radu,
 - Podizanje svesti i razvijanje etike
 - Smanjenje povreda, nezgoda i udesa na radu

LITERATURA

- [1] Radni materijali sa sastanaka Radne grupe 4 projekta „Unapređenje bezbednosti i zdravlja na radu u Srbiji“¹ koji finansira Kraljevina Norveška.

¹ Članovi projekta su: Dr. Roland Lengauer, IOS-Management, 2. Norbert Winker, Manager of Medical and Safety Institute "Team Prevent", Vienna, Ненад Владић, Управа за безбедност и здравље на раду Министарство рада и социјалне политике, Ненад Марковић, Факултет за менаџмент Нови Сад, Весна Јовановић, Инспекторат за рад, Министарство рада и социјалне политике, Богољуб Перуничић, Институт за медицину рада Др Карајовић Светлана Будимчевић, Унија послодаваца Србије и Бисерка Терзић, Министарство рада и социјалне политике